

2016-07-11

Kulturdepartementet

103 33 STOCKHOLM**REMISSYTTRANDE****över utredningen Palett för ett stärkt civilsamhälle (SOU 2016:13)**

SV är en av tio statsbidragsberättigade studieförbund. SV består av 31 avdelningar med verksamhet i 260 av landets kommuner. Årligen genomför SV ca 50 000 studiecirkelar med drygt 300 000 deltagare. 19 500 cirkelledare är engagerade i verksamheten och SV genomför varje år 50 000 kulturprogram med ca 2 miljoner deltagare. SV samverkar på nationell nivå med ca 50 centrala organisationer och drygt 1 000 lokala föreningar och organiserade nätverk.

Sammanfattning

Vi har valt att skicka in våra synpunkter, kommentarer etc med anledning av alla de tre "demokrati-utredningar" som presenterats under våren 2016 – "EU på hemmaplan", "Låt fler forma framtiden" samt nu "Palett för ett stärkt civilsamhälle" – vilka alla behandlar hur utveckla demokratin och möjliggöra för medborgarna att vara aktiva i utformningen av det framtida Sverige.

Vi har i remissvaren över de båda tidigare utredningarna markerat att vi anser att de förslagen från de tre utredningarna bör sammanföras till en gemensam proposition "Hållbar demokrati". Och i det sammanhanget starkt betonar ett underifrånperspektiv på hur medborgarinflytandet ska stärkas samt utveckla folkbildningen och civilsamhällets roll och möjligheter att bidra till en deltagardemokrati, en långsiktigt hållbar demokrati.

SV:s sammanfattande synpunkter är

- Vi är i grunden positiva till de förslag och resonemang som utredaren presenterat. Den genomgång av civilsamhällets roll, möjligheter och ansvar för att bidra till en demokratisk samhällsutveckling, som utredaren presenterar, är bra och speglar verkligheten på ett mycket bra sätt.
- I samtliga tre aktuella utredningar och nu specifikt "Palett för ett stärkt civilsamhälle" ser vi ett starkt behov av att lyfta tillgänglighetsperspektivet. Demokrati förutsätter att alla ges möjlighet att delta på sina villkor. Samma krav bör ställas på rätten att delta och verka i civilsamhällets organisationer. Vi vill betona att all relevant offentlig information, som riktar sig till medborgarna, också ska publiceras på lätt-läst. Detta är viktigt för många grupper såsom exempelvis personer med intellektuell funktionsnedsättning, låg utbildningsnivå och nya svenskar. Vi har inte funnit att utredningen presenterat sina egna förslag på lätt-läst. Detta är djupt beklagligt. För att säkerställa att så sker framgent i utredningsväsendet anser vi att regeringen för in det i alla kommande relevanta utredningsdirektiv.
- Vi vill särskilt lyfta ett tydligt folkbildarperspektiv som utgår ifrån att demokratin bygger på att medborgarna är medskapare och inte passiva

konsumenter av information. Det är i denna deltagardemokrati som civilsamhället spelar och kan spela en avgörande roll.

- Vi anser att utredaren tydligare borde aviserat och lagt förslag på hur civilsamhället ytterligare ska kunna bidra till att utveckla mötesplatser för samtal och dialog kring demokratifrågorna.
- Civilsamhällets breda förankring i hela Sverige är en resurs som måste värnas och ges ännu bättre förutsättningar till utveckling utifrån sina egna ambitioner.
- Vi föreslår en samlad proposition om "Hållbar demokrati" som ett resultat av en samlad beredning av utredningarna "EU på hemmaplan", "Palett för ett stärkt civilsamhälle" samt "Låt fler forma framtiden". En preliminär version av denna proposition bör bli föremål för ett brett offentligt samtal efter samma modell som användes vid framtagandet av "En politik för det civila samhället". I det arbetet är studieförbunden en naturlig samarbetspartner och vi i SV är beredda att ta på oss ett stort ansvar för att bidra i det offentliga samtalet.
- Vi förordar att en utredning, gärna parlamentarisk, tillsätts med uppgift att komma med förslag till hur civilsamhällets långsiktiga finansiering kan tryggas.

Kapitel 3 Om det civila samhället

Vi vill först fästa uppmärksamheten på tre felaktigheter i utredningen:

- 1) På sidan 77 anges att stödet till folkbildningen utgjorde ca 3,5 miljoner kronor. Rätt uppgift är cirka 3,5 miljarder kronor.
- 2) På samma sida anges att stöd till biståndsverksamhet svarade för 2,9 miljoner kronor. Rätt uppgift är 2,9 miljarder kronor.
- 3) I avsnittet "Forskningsmiljöer" sidan 99 ff, står "Här redogörs för några av de mer tongivande forskningsmiljöerna." Det vi saknar och anser som ett allvarligt misstag för att ge en mer rättvis bild av forskningsmiljöerna är Mimer, (<http://liu.se/mimer?l=sv>), det nationella programmet för folkbildnings-forskning som inrättades 1990 vid Linköpings universitet efter ett särskilt riksdagsbeslut.

Utredaren markerar det mål för det civila samhället som fastslagits av Riksdagen. SV vill markera att vi står bakom det målet och hävdar att den är väl korrelerad med den folkbildningspolitik som Riksdagen också lagt fast och som anges i de fyra huvudsakliga syften som är statens sätt att markera den betydelse som folkbildningen kan och ska spela för att:

1. stödja verksamhet som bidrar till att stärka och utveckla demokratin,
2. bidra till att göra det möjligt för en ökad mångfald människor att påverka sin livssituation och skapa engagemang att delta i samhällsutvecklingen
3. bidra till att utjämna utbildningsklyftor och höja bildnings- och utbildningsnivån i samhället,

4. bidra till att bredda intresset för och öka delaktigheten i kulturlivet

Ett stärkt demokratiarbete förutsätter bl.a. att studieförbunden och det civila samhället ges möjligheter och resurser att utveckla sin närvaro och verksamhet i hela Sverige för att nå fler individer och grupper också i resurssvaga områden. Utredaren pekar också på att resursbristen är ett hinder för civilsamhället att utveckla sitt arbete. Tyvärr medgav inte direktiven utredaren rätt att lägga förslag på hur detta skulle kunna rättas till. Och det uppdrag som regeringen gett till generaldirektören Gunnar Larsson, beskrivits i protokoll 2016-05-09, § 61, och i bilagan Ku2016/01219/D, har givits så begränsade direktiv att uppdraget inte kommer att lösa de viktiga principiella frågeställningarna kring statens bidrag till civilsamhället.

I diskussionen framförs till och från krav på ett skärpt demokratikriterium som grund för att erhålla offentliga bidrag. Ett exempel på detta var kulturminister Alice Bah Kunkes artikel på DN Debatt 2016-06-01; *”Det ska enbart vara organisationer som i sin verksamhet respekterar demokratins idéer, inklusive principerna om jämställdhet och förbud mot diskriminering, som ska kunna få stöd.”* SV vill på det avråda från att basera offentliga anslag på ett synsätt som kan tendera att bli en ”smakdomstol” baserat på det som för dagen är politiskt korrekt. En sådan utveckling kan på sikt få förödande konsekvenser hur vällovligt syftet än kan synas i ett kort perspektiv. Definitionen av demokrati, jämställdhet och diskriminering kan variera över tid och beroende på vem som sitter vid makten.

Resurserna till civilsamhället och folkbildningen måste stärkas. Ett ordentligt resurstillskott, utöver nuvarande ramar, är en god samhällsinvestering inte minst i tider när demokratin behöver stärkas, vilket också bekräftas i många utredningar.

En viktig del i en fungerande infrastruktur är tillgången till ändamålsenliga och tillgängliga möteslokaler i hela landet. Samlingslokaler är en plats där människor samlas för att diskutera angelägna frågor. Utredningen pekar på ett stort behov av medel för att klara underhåll och upprustning av befintliga allmänna samlingslokaler. Dessutom finns det en brist på sådana lokaler i storstadsområdena, inklusive förorterna. Det behövs ett offentligt gemensamt åtagande för att tillskapa sådana resurser.

Staten står för merparten av de offentliga medlen till civilsamhället medan kommunernas anslag minskar. En oroväckande trend hos kommunerna är att minska det ”fria” stödet till förmån för olika former av projektstöd samt en form av ”beställarfunktion” där civilsamhället förväntas utföra uppgifter som det offentliga antingen inte klarar eller inte kan utföra till samma ekonomiska ersättning. För att klara den byråkratiska hanteringen bygger kommunerna upp särskilda administrativa resurser vilket i sin tur tar resurser från insatser i civilsamhället. Enligt vår uppfattning är det en misshushållning av skattebetalarnas medel.

Vi förordar att en utredning, gärna parlamentarisk, tillsätts med uppgift att komma förslag till hur civilsamhällets långsiktiga finansiering kan tryggas. I ”Palett för ett stärkt civilsamhälle” beskrivs ett antal frågor som är viktiga att lösas. Utformningen av direktiven till en sådan utredning bör utformas i dialog med företrädare för

civilsamhället så att sektorns mångfald, i verksamhet och struktur samt hur verksamheten finansieras, kan återspeglas i uppdraget.

Vi delar alltså målet som Politiken för det civila samhället anger: *Villkoren för det civila samhället som en central del av demokratin ska förbättras*. Folkbildningens och civilsamhällets mötesplatser utgör plattformar för det viktiga informella lärandet där människor själva tar initiativ och styr sin egen lärprocess. Det skapar ett engagemang vilket på sikt kan minska klyftorna och få fler att engagera sig. I arbetet med att stimulera ett underifrån perspektiv är civilsamhället och folkbildningen, med vår lokalt förankrade infrastruktur samt många frivilliga och ideella företrädare, ett fundament.

Det är angeläget att betona betydelsen av fortsatta och förstärkta insatser från statens sida för att främja forskning kring civilsamhällets särart och betydelse för enskilda människor som för samhället i stort. Detta motiverar att denna forskningsinsats finansieras via direkta forskningsanslag och inte, som nu, genom att civilsamhället själva får bekosta den genom minskade allmänna anslag. SV instämmer också i förslaget från Ideell Arena och Forum – Idéburna organisationer med social inriktning, att forskningspolitiken bör inkludera civilsamhällesforskningen som ett prioriterat och långsiktigt område.

Kapitel 4 Förslag för att värna och stärka det civila samhällets roll i demokratin och samhället

4.1.1 Det civila samhället är en central del av demokratin

Utredaren lyfter fram uppfattningen att Maktutredningen i sin tur pekade på att det kan finnas en inneboende konflikt mellan civilsamhällets oberoende och ett omfattande deltagande i den offentliga beslutsprocessen. Vi ser den konflikten men är övertygade om att civilsamhällets organisationer är fullt kapabla att göra den åtskillnad som krävs för att behålla och förstärka rollfördelningen.

Utredningen resonerar kring begreppen och innehåll kring ”det civila samhället” respektive ”civilsamhället”. Det finns all anledning att understryka det som utredningen belyser om, det civila samhällets formaliserade och icke-formaliserade del. Människornas självorganisering tar sig och ska få ta olika uttryck. Därför är det viktigt att också icke-formaliserade delar av det civila samhället tex. ges möjligheter att delta i olika former av samråd och dialog med det offentliga Sverige, vare det är staten, landsting/regioner eller kommuner. Det finns också starka skäl för att fortsätta utreda hur det icke-formaliserade civila samhället kan få del av offentliga medel för sin verksamhet utan att inkräkta på nuvarande resurser som utredaren själv konstaterar är för små.

4.1.3 Civilsamhället som demokratiskola

Civilsamhället fyller en viktig funktion som demokratiskola och vi delar utredarens utgångspunkt. Vi vill särskilt framhålla den betydelsefulla roll som studieförbunden har inte minst för de politiska partierna, och deras bildnings- och utbildningsverksamhet. SV samarbetar med fyra av de partier som har säte i Riksdagen. Demokratiutredningen pekar i sitt material på partiernas problem med rekrytering av medlemmar och därmed framtida beslutsfattare. Studieförbundens

samarbete med partier kring utbildningar av medlemmar och förtroendevalda är viktiga för att motverka denna trend.

Vi ser naturligtvis positivt på att utredaren valt att särskilt markera folkbildningens roll men konstaterar samtidigt att utredaren missar att beskriva den roll som studieförbunden har som lokalt nav och för det lokala utvecklingsarbetet, förenings- samt kulturlivet. Studieförbunden är den del av civilsamhället som tillsammans med idrottsrörelsen är mest lokalt förankrad. Därmed är studieförbunden den viktigaste resursen i det lokala arbetet när det gäller att stötta traditionella men också nya föreningsbildningar. Det breda arbete som studieförbunden bedriver med t.ex. musik- och dansverksamhet bidrar aktivt till att ge nya grupper tillgång till föreningslivet och därmed en ingång till att också nå bl.a. beslutsfattare i t.ex. kommunerna.

4.1.4 Att företräda en grupp – civilsamhället som röstbärare och opinionsbildare
Förslaget att statliga myndigheter och regeringen årligen ska rapportera de kontakter och samråd man haft med det civila samhället är bra. Detsamma tycker vi om förslaget att regeringen årligen ska rapportera de kontakter och samråd som dessa myndigheter och Regeringskansliet har haft med det civila samhället. Vi förutsätter naturligtvis att det inte medför att staten belastar civila samhället med ytterligare pålagor vad gäller t.ex. enkäter och byråkratiska åtaganden för att hantera dessa årliga redovisningar.

På sidan 129 skriver utredaren *”Även det faktum att partipolitiken har professionaliserats och att de politiska partierna under en period har förlorat medlemmar talar för att involvera civilsamhället i demokratin.”* Detta är en grundläggande felsyn på vad en hållbar demokrati kännetecknas av. Att partierna förlorar medlemmar är allvarligt men får inte blandas samman med den roll som civilsamhället har i en hållbar demokrati. Begreppet ”involvera” kan också tolkas som att utredaren betraktar civilsamhället som något det offentliga Sverige förfogar över. Inget kan vara mer felaktigt.

4.1.5 Vikten av struktur för dialog och inflytande

Utredaren föreslår att modellen med överenskommelseprocesser och andra modeller för strukturerade samtal bör användas för samverkan med det civila samhällets organisationer lokalt och regionalt.

Vi är tveksamma till modellen med överenskommelser eftersom vi ser stora svårigheter för många organisationer i civilsamhället som inte har tillgång till anställda tjänstemän lokalt och regionalt att kunna medverka och därmed bidra i processerna. Det finns också en tendens att denna typ av överenskommelser blir för allmänt hållna. Istället förordar vi överenskommelser i konkreta frågor – exempelvis vad gäller vuxenutbildning, kulturpolitik, asylboenden – där frågorna direkt korrelerar med föreningens syfte och intressen.

På samma sätt ställer vi oss tveksamma till fasta rådsfunktioner som möjliggör återkommande dialog med kommunen/landstinget. Få föreningsaktiva har möjlighet att avsätta den ideella tid som krävs, men om samråden/dialogerna förenas med

kraftigt förbättrade ekonomiska villkor för civilsamhället, kan riskerna minskas radikalt. Det får inte bara vara de redan resursstarka organisationerna som reellt ska kunna delta i sådana processer/möten. Om ett sådant system införs måste det kopplas till en ersättningsstruktur som gör att föreningslivets företrädare får samma villkor som politiker och kommunala tjänstemän. Utredaren pekar också på detta och menar att det måste finnas en ”tydlighet kring förhållningsreglerna för dialogen”.

Under 2015 har regeringskansliet inlett ett arbete med att ta fram en ny samrådsmodell när det gäller specifika sakfrågor. Vi vill peka på vikten av att även nationella samråd kan ske i andra delar av Sverige och inte koncentreras till Stockholms innerstad. Nationella samråd, gärna offentliga, kan bidra till ökade kunskaper såväl i civilsamhället som i det offentliga Sverige. Säkerligen skulle det också bredda deltagandet och ge också fler möjlighet att framföra och ta del av synpunkter.

4.2 Hinder för civilsamhällets roll i demokratin

Detta avsnitt är ett av de viktigaste i utredningen. Utredningen pekar på kunskapsbristerna hos det offentliga, behovet av kompetenshöjning, resursbrist men också civilsamhällets tillkortakommande när det gäller att nå ut till grupper som idag står utanför. Det är positivt att deltagandet i intresseorganisationer lyfts fram som ett bra sätt för medborgare att organisera sig, men som utredaren pekar på är problemet att inte människor från alla delar av samhället deltar. Intresseorganisationerna förmår inte fullt ut fånga upp de grupper som idag står utanför det traditionella föreningslivet. Ett samhälle som blir allt mer segregerat och ett föreningsliv som tenderar att bli allt mer professionaliserat ställer nya krav på ökad öppenhet att våga tänka i nya banor när det gäller verksamhetsformer och mötesplatser för dialog också för de som inte nås av det traditionella föreningslivet. Här står bl a studieförbunden inför en stor utmaning.

4.2.4 Risken att en prioritering av utförrarrollen påverkar röstbärrarrollen negativt

Utredaren föreslår att ”Organisationsbidrag också fortsättningsvis ska vara ett prioriterat sätt för offentliga aktörer på nationell, regional och lokal nivå att ge ekonomiska förutsättningar för civilsamhällets röstbärrarroll och därmed också dess roll i demokratin.” Vi delar den uppfattningen men vill tillägga att utredaren inte fick, vilket vi är skarpt kritiska till, lägga förslag om ytterligare resurser vilket gör att det riskerar bli ett tomt slag i luften. Dessutom anser vi att det är av största vikt att offentliga anslag är generella och inte blir styrande på hur organisationen utvecklar sitt arbete. Det handlar om ”fritt och frivilligt” och ska dessutom sättas i relation till att kommunerna drar ner sina generella anslag och vill styra genom projekt och beställarroll.

4.3.2 Mångfald inom organisationerna

Utredaren föreslår att MUCF ges särskilda uppdrag bl a att i nära samverkan med civilsamhällets organisationer arrangera regelbundet återkommande konferenser (metodkonferenser) om mångfaldsfrågor. Erfarenhetsutbyte mellan organisationer är viktigt men vi ställer oss tveksamma till om det är fler konferenser anordnade av myndigheter som är problemlösaren. Det måste rimligen vara upp till civilsamhällets organisationer själva att söka relevant information för att utveckla sitt arbete.

Utredaren föreslår också att MUCF får i uppdrag att fördela bidrag (15 miljoner under en treårsperiod) till satsningar inom det civila samhällets organisationer för att undanröja interna hinder för ökad mångfald. Vi är mycket tveksamma till riktade anslag och projektinsatser. Ska särskilda medel avsättas måste det ske genom att särskilda medel tillförs utanför ordinarie anslagsramar.

4.3.4 Ökad social sammanhållning

Förslaget med en statlig delegation för att stimulera långsiktigt lokala plattformar i socioekonomiskt utsatta bostadsområden avvisar vi å det bestämdaste. Regeringen började 2015 med att fördela medel till organisationer som vill upprätta lokala resurscenter, vilka är viktiga redskap för att främja ökad delaktighet och jämlikt deltagande. Sådana centra bör naturligtvis kunna utvecklas utan en särskild statlig delegation. Därför föreslår vi att lokala resurscentra som samlar flera lokala organisationer inom civilsamhället bör ges förtur när framtida statsbidrag ska fördelas. Det vore ett viktigt incitament för att än fler lokala organisationer inom civilsamhället engageras i arbetet med att skapa en ökad mångfald och ett ökat medborgerligt engagemang för att bygga det framtida samhället.

Kapitel 5 Förslag för att underlätta civilsamhällets verksamhet

5.1.1 Samhällets bristande tilltro till och förståelse för civilsamhället

I likhet med utredaren anser vi att det inte bör införas en lag om ideella föreningar och för närvarande inte heller en lagreglerad frivillig registrering av sådana föreningar. Utredaren redovisar på ett mycket pedagogiskt och allsidigt sätt varför sådan lagstiftning inte är lämplig.

5.1.2 Bristande kunskap om det civila samhället

Vi tillstyrker förslaget att statliga myndigheter inom sina respektive verksamheter bör bidra till att politiken för det civila samhället genomförs och att detta tydliggörs genom ett tillägg myndighetsförordningen.

5.1.3 Hänsyn tas inte till det civila samhällets särart

Vi tillstyrker införandet om ett krav i kommittéförordningen att förslag som har betydelse för villkoren för det civila samhällets organisationer ska redovisas i kommande betänkanden. Motsvarande förslag finns om att det i förordningen om förvaltningsmyndigheter införs en liknande bestämmelse. Vi tillstyrker dessa förslag.

5.1.4 Svårigheter att finansiera verksamhet

Vi tillstyrker förslaget om en översyn av kriterierna för stöd ur Allmänna Arvsfonden, i syfte att möjliggöra långsiktigt stöd.

5.1.5 Omfattande administration

Det civila samhällets organisationer och verksamhet är på många olika sätt också drabbade av det offentliga Sveriges regler, en del naturligtvis fullt berättigade, och annat onödigt. Därför tillstyrker vi förslaget att Tillväxtverket ges i uppdrag att i sin årliga uppföljning av vissa myndigheters förenklingsarbete också i relevanta fall, efterfråga åtgärder som syftar till att förenkla för civilsamhällets organisationer.

5.2.2 – 5.2.7 (Olika konkreta hinder i lagar, förordningar etc)

Det är mycket angeläget att beskrivna hinder åtgärdas i syfte att underlätta för civilsamhällets verksamheter.

Kapitel 6 Förslag för att förbättra civilsamhällets möjligheter att delta i offentlig upphandling

Här vill vi peka på att IOP är ett bra sätt för det offentliga Sverige att nyttja civilsamhällets bidrag till en långsiktigt hållbar demokrati och att utveckla samhället i stort. Därför är det angeläget att IOP inte begränsas till enbart s.k. sociala tjänster utan kan omfattas av tex. kulturella tjänster, vuxenutbildning, föreningsservice etc.

Förslag 7 Förslag om administrativt stöd

7.6.4 Webbaserad guide med utgångspunkt i avgörande skeden

Det är en bra med en webbaserad guide men hänsyn måste tas till den digitala klyftan. Det är av största vikt att all information som väder sig till civilsamhällets organisationer finns på lätt-läst. Detta gäller även den föreslagna hemsidan. Dessutom bör informationen finnas på andra relevanta språk.

Kapitel 8 Förslagens kostnader och konsekvenser

Utan att ta ställning i sak till det som beskrivs i detta kapital vill vi understryka betydelsen av att Politiken för det civila samhället i sin helhet måste tillföras ytterligare ekonomiska medel, dvs inte omfördelning inom nuvarande anslagsramar.

Kapitel 9 Författningskommentar

Förslagen är välgrundade och väsentliga för att synliggöra civilsamhällets särart och betydelse för samhället ur olika perspektiv och SV tillstyrker därför samtliga författningsförslag.

Om regeringen väljer att gå vidare med att utarbeta en proposition baserad på utredarens förslag och inte, som vi föreslår göra en samlad proposition ”Hållbar demokrati, så är det nödvändigt att man förtydligar vissa delar av befintlig lagstiftning som gjort att myndigheter utan lagändringar börjar tillämpa andra tolkningar än vad som hittills gällt. Detta gäller tex. mervärdesskattelag-stiftningen och Skatteverkets nya tolkning för second hand-försäljning som alltid varit en viktig inkomstkälla för civilsamhället.

Regeringen bör också aktivt använda verksinstruktioner, regleringsbrev och särskilda uppdrag att ge bestämda uppgifter och uppdrag till relevanta myndigheter att se över sin tillämpning av befintlig lagstiftning i syfte att främja civilsamhällets särart och verksamheter.

För Studieförbundet Vuxenskolan

Nina Larsson